

Лекція. Медицина трипільців, скіфів та слов'янських племен

План

1. Медицина трипільців
2. Медицина скіфів
3. Медицина слов'янських племен

Добу неоліту в Україні репрезентує трипільська культура, назва якої походить від розкопаних київським археологом В. Хвойкою майданчик біля села Трипіль на Київщині. Трипільська культура, датована V-III тисячоліттями до н.е., була поширена на території лісостепової і частково степової смуги Правобережної України, Молдови і Східної Румунії. Трипільці були хліборобами і скотарями. Джерелами їх прожитку було хліборобство, скотарство, мисливство, а також рибальство. З часом розвивались, удосконалювались різні ремесла: крем'яне, будівельна справа, виготовлення глиняного посуду.

Трипільська культура розвивалась протягом 2 тисячоліть, захоплюючи енеоліт, бронзову і залізну доби. Дослідження виявили, що трипільці мали вищі форми громадянського життя, жили великими родовими групами, об'єднаними жінкою-матір'ю (чи бабою), бо діти через відсутність шлюбів не знали батьків. Отже, правдоподібно, трипільці практикували матріархат. Духовна культура трипільців була досить розвиненою. Вона включала різні землеробські культи-космогонічні уявлення, культ матері-землі, культ домашніх тварин (здебільшого бика), вогню. Трипільці опанували різні форми мистецтва, зокрема розпис мінеральними фарбами приміщень, глиняного посуду. Вони мали свої вірування і ритуали поховань (чи тіло-спалень). На жаль, в доступних наукових джерелах не вдалося виявити інформації про медичні знання та навички трипільців, хоча, без сумніву, такі мали місце. Але, визнаючи культуру через культ поховань, ототожнюючи культуру і етнос, слідуючи за В. Хвойкою, вважаємо, що "народ, якому

належать могильники полів поховань в Середньому Наддніпров'ї, - це і були наші прапредки", про яких ми повинні пам'ятати, розвиваючи історію становлення української культури і медицини. Слов'яни з давніх-давен населяли південні береги Балтійського моря, береги Вісли, Дніпра, Дністра та їхні притоки. Предки слов'ян жили великими поселеннями. У сучасні часи це межі Харківської, Полтавської, Київської, Вінницької, Кіровоградської та інших областей. Як провідну верховну силу, славили бога Сонця, вірили в лісовиків, русалок. Ці надприродні істоти були добрі та злі і могли вселятися у людину, викликаючи хвороби. Вже за тих часів серед слов'ян були чоловіки і жінки, які краще від інших знали на цілющій дії рослин, уміли допомагати при ушкодженнях. Це були волхви, знахарі-відуни. Культові обряди передбачали, як і в інших стародавніх народів, заходи гігієнічного характеру, наприклад лазні. Із стародавніх народів, які населяли степові південні землі ;і з якими наші предки мали стосунки, були скіфи (VII ст. н.е.). Вони населяли Крим, територію між Дніпром і Дунаєм. Скіфи мали торговельні зв'язки з містами-колоніями греків: Олівією - в гирлі Дніпровсько Буського лиману, Херсонесом - біля сучасного Севастополя, Пантікапеем - на місці сучасної Керчі та іншими містами. Скіфи торгували з греками продуктами скотарства, хутрами, лікарськими рослинами і т.д., а діставали ремісничі вироби, посуд та інше. Як і кожен народ, скіфи мали певні знання щодо лікування різних хвороб і ушкоджень, набуті емпіричним шляхом та містичного характеру. У них були свої знахарі. На знайдених при розкопках вазах були зображення скіфів, які надають медичну допомогу (витягання зуба, перев'язування нижньої кінцівки). Деякі скіфи були обізнані з медициною античних греків, мали лікарську практику в Афінах. Узагальнимо відомості про медичні знання скіфів, сарматів та інших племен і народів Північного Причорномор'я. Скіфська медицина - народна медицина, її творцями були народні маси. Найважливішу главу скіфської медицини становлять лікувальні засоби рослинного походження. Це виникало не тільки з самого способу життя як кочових, так і землеробських скіфів, але й з

рослинного багатства земель, заселюваних скіфами. Україна, Кавказ і суміжні з ними землі славились споконвіку своїми рослинними багатствами. Осіле скіфське населення знайшло ряд лікарських рослин займаючись хліборобством та живучи нерідко серед лісів, кочівники - постійно випасаючи худобу. Вже античні письменники відмічали, що пастухи відкрили ряд цілющих рослин, а це можливо було тільки завдяки довгому спостереганню над прирученими тваринами. Спостерігаючи дію рослин на тварин, вони переносили свої спостереження на людину. Протягом довгих століть скіфське населення розшукало багато цілющих рослин як диких, так і городніх, з яких значна кількість не втратила свого значення і сьогодні не тільки в народній, але й в науковій медицині. От хоч би горицвіт, солодкий корінь — локриця, ревінь, подорожник, не кажучи вже про цибулю, часник та багато інших. Серед цілющих рослин було в скіфській медицині чимало сильнодіючих, а то навіть і отруйних. Вони також використовувались скіфами для лікування. Для зменшення токсичної дії сильнодіючих та отруйних рослин скіфська народна медицина додавала до них різні домішки та вивари: мед, бобові рослини тощо. Античні письменники назвали тільки невеличку частину лікувальних рослин, уживаних скіфською народною медициною. Зате вони відмітили той важливий факт, що найцінніші з них культивували скіфи на плантаціях і розвозили їх по всьому стародавньому світі як товар. Широке застосування в скіфській медицині мали також засоби тваринного походження (боброва струмина, жири, мозок). Скіфській медицині були відомі "панти", цінний медичний товар з висушених рогів молодого плямистого оленя (*cervus hortulorum*) та маралів (*cervus asiaticus*). Щодо санітарно-гігієнічних заходів у скіфського населення, то тут необхідно підкреслити особливе значення парової "скіфської лазні". Досить було у скіфів раціональних заходів і у догляді за дітьми та охороні їх здоров'я. Скіфська народна медицина користувалася з давніх-давен також хірургічними методами лікування і тут досягла значних успіхів. При хірургічному лікуванні скіфи застосовували знеболюючі засоби, як оп'яніння,

опій, мандрагора тощо. Окреме місце належить скіфській воєнній хірургії. Кульобська ваза свідчить, що в скіфській армії та, мабуть, і в арміях інших народів Північного Причорномор'я були окремі лікарі-професіонали, передусім військові хірурги. Муміфікація та бальзамування померлих проводились скіфами на короткий час і скоріш із запобіжною метою, ніж з релігійних мотивів. Йшлося про обвіз тіла померлих царів по підвладних племенах протягом не менше сорока днів. Скіфський спосіб бальзамування був оригінальним і розробленим без істотних чужих впливів. Для підготовки лікарів повинні були існувати у скіфів сімейні медичні гуртки чи школи не тільки в грецьких північно-чорноморських колоніях, в яких тубільне населення було постійним елементом, але також і в центрі Скіфії. Такі сімейні, мабуть, нечисленні медичні гуртки, в яких секретні ліки та лікувальні засоби передавались з роду в рід, виникли в глибоку старовину і проіснували аж до наших часів. Але і з того, що ми навели, можна зробити висновок, що в своїй раціональній частині медицина скіфів йшла тим самим шляхом розвитку, що й медицина китайська, індійська, тибетська та інших народів. Меншою мірою ніж скіфи, мали торговельні і культурні зв'язки з грецькими колоніями і південні племена наших предків. До стародавньої традиційної системи надання допомоги хворим належить як самолікування, так і народне цілительство. Дуже поширена тоді була народна медицина. Серед народних лікарів були костоправи, рудомети (пускання крові), зубоволоки (замовляння зубів) та інші. Для частини цих лікарів це було не основним заняттям, а лише додатковим приробітком. У Стародавній Русі застосовувалося багато раціональних лікувальних засобів: сира печінка тріски - для лікування "курячої сліпоти"; дьоготь - для лікування корости; журавлина, морощка, цибуля, часник, хрін - для лікування цинги тощо. Зміна суспільно-економічних устроїв звела до зміни відносин у суспільстві. Разом з цим, розвивалась культура, удосконалювались науки і знання в медицині.

ЛІТЕРАТУРА

Шегедин М.Б., Мудрик Н.О. Історія медицини та медсестринства. -
Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. — 328 с. 2. Верхратський С.А.,
Заблудовський П.Ю. Історія медицини. — К.: Вища шк., 2001.- 431 с.

Підготувати на вибір : презентацію, тести чи тези за темою.